

Sygn. akt IV KK 141/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 maja 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Eugeniusz Wildowicz (przewodniczący)

SSN Kazimierz Klugiewicz (sprawozdawca)

SSN Paweł Wiliński

Protokolant Jolanta Grabowska

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Józefa Gemry
w sprawie **W. B.**

o odszkodowanie i zadośćuczynienie

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 30 maja 2019 r.,

kasacji, wniesionej przez pełnomocnika wnioskodawcy

od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 3 listopada 2017 r., sygn. akt II AKa [...]

zmieniającego wyrok Sądu Okręgowego w K.

z dnia 14 czerwca 2017 r., sygn. akt V Ko [...],

1. uchyla zaskarżony wyrok w części, w jakiej utrzymano w mocy wyrok Sądu Okręgowego w K. o oddaleniu wniosku o odszkodowanie i w tym zakresie sprawę przekazuje Sądowi Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania;

2. zarządza zwrot uiszczonej opłaty od kasacji na rzecz W. B.

UZASADNIENIE

Pismem z dnia 31 maja 2016 r. W. B., działając za pośrednictwem swojego pełnomocnika, wniósł o zasądzenie od Skarbu Państwa na jego rzecz kwoty 150 000 zł tytułem zadośćuczynienia za krzywdy związane z tymczasowym aresztowaniem w okresie od 9 grudnia 1983 r. do 24 lipca 1984 r. oraz kwoty 36 000 zł tytułem odszkodowania w związku z utratą zarobku w okresie tymczasowego aresztowania i w dalszym okresie pozostawania bez pracy.

Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z dnia 14 czerwca 2017 r., sygn. akt V Ko [...], zasądził od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawcy W. B. kwotę 90 000 złotych tytułem zadośćuczynienia z ustawowymi odsetkami od dnia prawomocności wyroku, a w pozostałym zakresie oddalił wniosek.

Od tego orzeczenia apelacje wnieśli: pełnomocnik wnioskodawcy i prokurator.

Pełnomocnik wnioskodawcy, zaskarżając orzeczenie w zakresie oddalenia wniosku o odszkodowanie, podniósł zarzut błędu w ustaleniach faktycznych przez bezzasadne przyjęcie, że wnioskodawca nie wykazał wysokości szkody w związku z niesłusznym tymczasowym aresztowaniem, podczas gdy zebrany materiał dowodowy pozwolił Sądowi na dokonanie tych ustaleń tj. iż przed aresztowaniem zarabiał 52,6% średniego wynagrodzenia (obecnie kwota 2367 zł), a nadto, iż został zwolniony z pracy po 3 miesiącach aresztowania, a pracę podjął w okresie ponad 10 miesięcy od zwolnienia z aresztu, co łącznie daje 14 miesięcy bez wynagrodzenia i 3 miesiące aresztu z $\frac{1}{2}$ pensji (zapisy Kodeksu pracy), co pozwala przyjąć, iż ww. okresie utracił wynagrodzenie w łącznej kwocie 36 688 zł i tym samym poniósł szkodę w takiej wysokości zgodnie z art. 361 i 363 k.c., tj. zasadą pełnego odszkodowania.

Na podstawie tego zarzutu wniósł o zmianę wyroku i uwzględnienie wniosku w całości, tj. w zakresie odszkodowania z tytułu niesłusznego tymczasowego aresztowania w łącznej kwocie 36 688 zł.

Prokurator, zaskarżając orzeczenie Sądu pierwszej instancji w części dotyczącej zasądzenia na rzecz wnioskodawcy zadośćuczynienia, podniósł zarzuty:

- obraży art. 445 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 8 ust. 1 i w zw. z art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób

represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego przez nieuwzględnienie wszystkich istotnych okoliczności mających znaczenie dla określenia wysokości zadośćuczynienia, a mianowicie aktualnych warunków życia i przeciętnej stopy życiowej społeczeństwa, przywołanych jedynie czysto deklaratorywnie („współczesny standard społeczeństwa”) w uzasadnieniu wyroku oraz przez bezpodstawne stwierdzenie, że zasądzenie zadośćuczynienia w niższej kwocie powodowałoby, że nie stanowiłoby ono odczuwalnej przez osobę uprawnioną wartości ekonomicznej, co skutkowało przyznaniem wnioskodawcy tego świadczenia w wygórowanej, nieadekwatnej do krzywdy wysokości;

- obrazy przepisu prawa procesowego, która miała wpływ na treść wyroku, a to art. 413 § 1 pkt 5 k.p.k. przez zaniechanie wskazania w zaskarżonym rozstrzygnięciu, że na poczet zasądzzonego zadośćuczynienia zaliczeniu podlega wypłacona już wnioskodawcy z tego samego tytułu w oparciu o poprzednio wydany, a uchylony w drodze wznowienia postępowania, wyrok Sądu Okręgowego w K. z dnia 16 września 2009 r., sygn. akt V Ko [...], kwota 25 000 zł, co skutkowało podwójnym, bezpodstawnym wypłaceniem wnioskodawcy tej ostatniej kwoty.

Na podstawie tych zarzutów wniósł o zmianę wyroku w zaskarżonej części poprzez obniżenie przyznanej W. B. tytułem zadośćuczynienia kwoty do 44 740 zł z zaliczeniem na jej poczet wypłaconej już wnioskodawcy na podstawie uchylonego w drodze wznowienia postępowania wyroku Sądu Okręgowego w K. z dnia 16 września 2009 r., sygn. akt V Ko [...], kwoty 25 000 zł.

Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z dnia 3 listopada 2017 r., zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że obniżył kwotę zasądzzonego zadośćuczynienia do 60 000 zł, przyjmując jednocześnie, że zadośćuczynienie zostało już wypłacone do wysokości 25 000 zł. W pozostałym zakresie utrzymał zaskarżony wyrok w mocy.

Wyrok Sądu drugiej instancji został zaskarżony przez pełnomocnika wnioskodawcy, który we wniesionej kasacji podniósł następujące zarzuty:

1. obrazy przepisów prawa materialnego, które to naruszenie miało istotny wpływ na treść orzeczenia tj.:

- art. 445 § 1 i § 2 k.c. w zw. z art. 552 § 1 w zw. z art. 552 § 4 k.p.k. przez ich błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie i zasądzenie niewspółmiernie niskiej

kwoty zadośćuczynienia w stosunku do rozmiarów wyrządzonej krzywdy w związku z aresztowaniem, w efekcie czego zadośćuczynienie nie spełnia – jak nakazują przepisy prawa cywilnego – funkcji kompensacyjnej i ma charakter jedynie symboliczny;

- naruszenia prawa materialnego tj. art. 361 i 363 k.c. w zw. z art. 8 ust. 1 „ustawy lutowej” przez jego błędną interpretację i tym samym naruszenie zasady pełnego odszkodowania przewidzianej w Kodeksie cywilnym, co w konsekwencji spowodowało oddalenie wniosku o odszkodowanie z uwagi na brak wskazania wysokości kosztów utrzymania wnioskodawcy przed okresem aresztowania, która to okoliczność jest zupełnie irrelevantna wobec zasady pełnego odszkodowania, która uniemożliwia dokonywanie jakichkolwiek obliczeń (zupełnie zresztą dowolnych) w zakresie kwot, które wnioskodawca mógł zaoszczędzić, gdyby przebywał na wolności;

2. obrazy przepisów prawa procesowego:

— art. 457 § 3 k.p.k. przez nienależyte wyjaśnienie w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, czym kierował się Sąd Apelacyjny w [...], uznając apelację pełnomocnika wnioskodawcy za oczywiście bezzasadną; chodzi tu o następującą kwestię: Sąd drugiej instancji nieprecyzyjnie wytłumaczył w uzasadnieniu tok rozumowania, który doprowadził go do wniosku, że odszkodowanie w sprawie nie zostało precyzyjnie ustalone mimo dokładnego ustalenia okresu pozbawienia wolności i pozostawania bez pracy oraz dokładnego obliczenia wysokości utraconych zarobków w tym okresie; Sąd Apelacyjny powołał się ogólnie na zasady obliczania odszkodowania, które miały zostać jasno ustalone w orzeczeniach Sądu Najwyższego, przy czym nie odniósł się w tym zakresie do pozytywnych przepisów prawa, tj. art. 361 i 362 k.c., które są jedynymi przepisami w zakresie zasady ustalania wysokości szkody i zapewniają pełne odszkodowanie (w tym *lucrum cessans*), a takim jest suma utraconych zarobków wnioskodawcy w okresie aresztowania,

- art. 457 § 3 k.p.k. przez nienależyte wyjaśnienie w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, czym kierował się Sąd Apelacyjny w [...], uznając apelację prokuratora za zasadną, tj. jakie okoliczności pozwoliły Sądowi drugiej instancji przyjąć, iż zasądzone przez Sąd Okręgowy zadośćuczynienie w kwocie 90 000 zł jest

nieadekwatne do doznanej krzywdy w okresie ponad 7-miesięcznego pozbawienia wolności, skoro Sąd odwoławczy wskazał na okoliczność wyjątkowego udręczenia psychicznego wnioskodawcy przez współtowarzyszy w celi, na dolegliwości zdrowia fizycznego (szkorbut i utratę wszystkich zębów) w okresie ponad 7-miesięcznego aresztowania; w przekonaniu autora kasacji uzasadnienie Sądu Apelacyjnego w zakresie obniżenia kwoty zadośćuczynienia jest lakoniczne i niespójne i sprowadza się do tezy, że poza ww. nie było innych krzywd, a te, których doznał wnioskodawca były typowe również dla innych osadzonych i kwotą adekwatną jest 60 000 zł.

Na podstawie tak sformułowanych zarzutów skarżący wniósł o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu oraz o zasądzenie od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawcy kosztów postępowania kasacyjnego.

Prokurator w odpowiedzi na kasację wniósł o jej oddalenie jako oczywiście bezzasadnej.

Sąd Najwyższy rozważył, co następuje.

Kasacja zasługuje częściowo na uwzględnienie.

W pierwszej kolejności trzeba odnieść się do tej argumentacji, która okazała się niezasadna. Ustosunkowując się zatem do tej części kasacji, w której kwestionowano zmniejszenie kwoty zadośćuczynienia należnego wnioskodawcy za doznaną krzywdę, należy stwierdzić, że dokonanie swoistej „wyceny” krzywdy wiązać się musi ze swej istoty z szerokim zakresem swobodnego uznania sędziowskiego. Wykazanie zatem wadliwości rozstrzygnięcia Sądu w tym zakresie ograniczać się musi do sytuacji szczególnych. Tym bardziej zatem wyjątkowe przypadki mogą stanowić podstawę uwzględnienia kasacji, którą jest przecież naruszenie prawa o rażącym charakterze. Do tej kategorii przypadków nie należy niniejsza sprawa, a wysokość zasądzonego zadośćuczynienia mieści się w zakresie swobodnego uznania sędziowskiego. Trzeba też podkreślić, co przyznał zresztą sam skarżący, że Sąd odwoławczy miał na względzie ustalenia Sądu *meriti* w zakresie okoliczności towarzyszących tymczasowemu aresztowaniu wnioskodawcy, mających wpływ na rozmiar krzywdy, a zatem zmniejszenie przez ten Sąd wysokości zadośćuczynienia związane jest jedynie z weryfikacją samej

wysokości kompensaty za szkodę niematerialną, nie zaś z odmienną oceną ustaleń faktycznych w sprawie.

Na uwzględnienie zasługiwał natomiast zarzut wadliwej kontroli instancyjnej w zakresie analizy zasadności oddalenia wniosku o odszkodowanie. Sąd odwoławczy wskazując, że odszkodowanie za niesłuszne skazanie winno opierać się na ścisłym ustaleniu szkody stwierdził dalej, że „gdy nie uda się jej ustalić, odszkodowanie się nie należy” (zob. s. 5 uzasadnienia). Taki pogląd nie zasługuje na aprobatę. Wprawdzie zgodnie z art. 6 k.c., stosowanym odpowiednio w postępowaniu o zadośćuczynienie i odszkodowanie na podstawie tzw. ustawy lutowej, ciężar udowodnienia faktu spoczywa na osobie, która z faktu tego wywodzi skutki prawne. W wypadku jednak wykazania tak pozbawienia wolności wnioskodawcy, jak i szkody jaka z tego faktu wynikła oraz związku przyczynowego między szkodą a faktem detencji, do ustalenia pozostaje jedynie wysokość tej szkody, a nie to, czy w ogóle odszkodowanie się należy. Należy ponadto podkreślić, że zgodnie z art. 322 k.p.c., jeżeli w sprawie o naprawienie szkody sąd uzna, że ścisłe udowodnienie wysokości żądania jest niemożliwe lub nader utrudnione, może w wyroku zasądzić odpowiednią sumę według swej oceny, opartej na rozważeniu wszystkich okoliczności sprawy.

Skoro zatem Sąd odwoławczy sam zauważył, że zbadanie pełnej sytuacji majątkowej wnioskodawcy w okresie tymczasowego aresztowani nie było możliwe, to powinien ustalić samodzielnie wysokość odszkodowania, powołując się na unormowanie art. 322 k.p.c., nie bacząc na braki w materiale dowodowym, które są typowe dla postępowań prowadzonych na podstawie tzw. ustawy lutowej i nie mogą stanowić przeszkody w ustaleniu i zasądzeniu odszkodowania. W przeciwnym razie w większości spraw sądy nie zasądzałyby odszkodowania, co byłoby oczywiście sprzeczne z celami wspomnianej ustawy. Jak bowiem podkreśla się w orzecznictwie, sięgnięcie po rozwiązanie określone w art. 322 k.p.c. możliwe, a nawet konieczne jest wówczas, gdy dochodząc w postępowaniu karnym klasycznego roszczenia odszkodowawczego (naprawienia szkody materialnej), wnioskodawca z tych czy innych przyczyn (upływ czasu, utrata dokumentacji itp.) ma trudności ze ścisłym udowodnieniem wysokości żądania. Możliwość zastosowania przez sąd art. 322 k.p.c. w sprawach o odszkodowanie

za niewątpliwie niesłuszne aresztowanie, pomimo konieczności przestrzegania przez wnioskodawcę treści art. 6 k.c., nie zwalnia organu procesowego od obowiązku uczynienia podstawą rozstrzygnięcia prawdziwych ustaleń faktycznych w rozumieniu art. 2 § 2 k.p.k. (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 2011 r., II KK 289/10, OSNKW 2011/4/36; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 2015 r., III KK 442/14, LEX nr 1729284; zob. też: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 kwietnia 2007 r., V KK 227/06, LEX nr 277255). Przy ponownym rozpoznaniu sprawy w zakresie rozpoznania wniosku o odszkodowanie Sąd Apelacyjny w [...] będzie miał zatem na względzie przedstawione powyżej zapatrywania.

Mając na uwadze powyższe, orzeczono jak w wyroku, na podstawie art. 527 § 4 k.p.k. zwracając wnioskodawcy uiszczoną opłatę od kasacji.